

UvA-DARE (Digital Academic Repository)

De Amsterdamse jaren van Willem Kloos: Deel II (1888-1900)

Oerlemans, F.J.

Publication date
2013

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Oerlemans, F. J. (2013). *De Amsterdamse jaren van Willem Kloos: Deel II (1888-1900)*. [, Universiteit van Amsterdam].

General rights

It is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), other than for strictly personal, individual use, unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

Disclaimer/Complaints regulations

If you believe that digital publication of certain material infringes any of your rights or (privacy) interests, please let the Library know, stating your reasons. In case of a legitimate complaint, the Library will make the material inaccessible and/or remove it from the website. Please Ask the Library: <https://uba.uva.nl/en/contact>, or a letter to: Library of the University of Amsterdam, Secretariat, Singel 425, 1012 WP Amsterdam, The Netherlands. You will be contacted as soon as possible.

22 Rond 1890 Intermezzo VIII

In de lente van 1889 werd in Parijs een internationale tentoonstelling geopend waarbij de Eiffeltoren symbool stond voor wat de nieuwe tijd allemaal vermocht. In datzelfde jaar werd ook de honderdste verjaardag van de Franse revolutie gevierd en werd het socialisme in geheel (West-)Europa steeds meer een stroming van betekenis. In ons land hadden de liberalen tijdens de verkiezingen van 1888 de parlementaire meerderheid verloren en was een coalitie van protestanten en katholieken aan de macht gekomen. Koning Willem III, die op 23 november 1890 overleed, werd opgevolgd door de 10-jarige Wilhelmina, met de Koningin-moeder Emma als regentes. De enige rimpeling in de vijver van de gezeten burgerij was de toetreding tot de Tweede Kamer van het eerste socialistische lid Domela Nieuwenhuis.

Omdat er binnen Amsterdam geen socialistische kiesvereniging bestond, deed zich binnen de radicaalliberale kiesvereniging Amsterdam, die onder andere voor een verruiming van de kieswet was, al spoedig de vraag voor of aspirant-leden met socialistische sympathieën lid konden worden. De meerderheid vond van niet. Dat was voor Frank van der Goes en zij die er dezelfde ideeën op na hielden het sein om met 'Amsterdam' te breken en zo viel 'Jong Amsterdam' uiteen, althans op politiek vlak. Nadat hij de radicale kiesvereniging verlaten had, evolueerden Van der Goes' politieke opvattingen steeds verder in de richting van het socialisme, dat hij meer en meer ging beschouwen als de consequentie van de liberale vrijheidsidealen van de Franse revolutie. In juni 1890 verklaarde hij in het openbaar socialist te zijn en een jaar later sloot hij zich aan bij de Sociaal Democratische Bond van Domela Nieuwenhuis.³⁰⁴ Voor Van der Goes hield het socialisme onder meer in dat de productiemiddelen in gemeenschapshanden moesten komen, een gedachte waar de liberalen en ook de radicaalliberale van gruwden.

Op 14 juli 1889, tijdens de Parijse wereldtentoonstelling, kwam een internationaal gezelschap van socialisten in de Franse hoofdstad in congres bijeen. Op dat congres besloot men dat voortaan op 1 mei een grote internationale manifestatie zou worden gehouden. In talloze Europese steden eisten de arbeidersorganisaties op 1 mei 1890, precies een jaar later, onder meer van de overheden dat de arbeidsdag tot acht uur zou worden teruggebracht.

Als onmiddellijke reactie op de arbeidersdemonstraties trachtten de Europese overheden het tij te keren door demonstraties van arbeiders zo veel mogelijk te verbieden. Zo ook in Nederland. De bourgeoisie raakte zo in paniek dat zij van de overheid verregaande maatregelen tegen het internationale socialisme verlangde. De conservatieven zagen de manifestatie als een internationaal complot en drongen aan op een verbod. De meeste Europese regeringen hadden daar wel oren naar. Engelse 'courantiers' stuurden extra correspondenten naar Parijs om te zien hoe het daar zou aflopen. Een nieuwe Franse revolutie werd niet onwaarschijnlijk geacht. In Frankrijk, Italië en Oostenrijk werden soldaten toegerust met scherpe patronen.

³⁰⁴ Boterman en De Rooy 1999, p. 31.

In Nederland werd het houden van optochten verboden. Amsterdam en Leeuwarden vormden een uitzondering op dat verbod, maar ook daar nam de politie een vijandige houding aan. Biljetten die opriepen om mee te doen aan de demonstratie, werden door de Amsterdamse hermandad eenvoudigweg van de muur gerukt.

De Sociaal Democratische Bond (SDB) verspreidde een manifest dat in zijn geheel betrekking had op de achturige arbeidsdag. Het 1 meinumner van *Recht voor Allen*, het orgaan van de Sociaal Democratische Bond, bevatte een krachtige oproep getiteld 'Aan de heersers', waarvan de eerste strofe luidde:

Gij hebt ons belaagd en ge hebt ons bedrogen,
 Ge hebt ons gebruikt voor wat vuil is en laag;
 Ge hebt ons van Godsdienst en Deugd voorgelogen
 En hebt ons behandeld naar aanbod en vraag.
 Ge hebt onze kind'ren vroegtijdig bedorven,
 Ge hebt aan de dochters van ons u verhoerd;
 Gij hebt onze zonen als moorders geworven
 En hebt ze als beesten ter slachtbank gevoerd.³⁰⁵

In dit politieke klimaat moest ook *De Nieuwe Gids* zijn positie bepalen. Een heikele kwestie, want de tegenstellingen binnen de gelederen van De Nieuwe Gids, toch al aangewakkerd door de financiële perikelen, werden steeds scherper en kregen een uitgesproken persoonlijk karakter. Zolang men elkaars individuele opvattingen accepteerde, konden kunst en politiek broederlijk naast elkaar bestaan, maar rond 1890 leek een keerpunt bereikt. Het was alsof het geloof in de mogelijkheden van het individualisme voorbij was.³⁰⁶ Frank van der Goes koos voor de politiek en de wetenschap, Van Deyssel voor de kunst en Van Eeden voor de moraal.³⁰⁷ De zaak leek onbeheersbaar te worden toen ook Kloos zich mengde in wat bekend zou worden als de 'socialistenkwestie'. In de polemieken die volgden, leek Kloos voor korte tijd de regie over 'zijn' tijdschrift te verliezen.

³⁰⁵ Gebruik is gemaakt van: Botke 1979, p. 137 e.v.; en Olij 2008. Olij baseert zich voornamelijk op Vliegen 1905.

³⁰⁶ Krul 1991, p. 581-594.

³⁰⁷ Ruiter en Smulders 1996, p. 134.